

ALBARRACÍN

SPANJE

vlinderreis

19 -29 JUNI 2014

KNNV-reis Albarracín - Spanje

19 - 29 juni 2014

Inhoud:

Excursiedoelen en deelnemerslijst	Pag. 2
Dagverslagen	Pag. 3
Vogellijst	Pag. 16
Botanisch verslag	Pag. 17
Dagvlindersoortenlijst	Pag. 23
Dagvlinderfotoverslag	Pag. 26

Albarracín

Samenstelling en vormgeving: Ellen Kerkhof

Excursiedoelen

Vlinderen in het voetspoor van Nabokov

Nabokov, de schrijver van o.a. Lolita, was naast schrijver ook vlinderdeskundige. Hij bestudeerde vooral de blauwtjes en postuleerde theorieën over hoe evolutie van blauwtjes is verlopen. In zijn tijd werd hij als amateur door de professionals niet erg serieus genomen, maar recent onderzoek heeft aangetoond dat hij wel degelijk gelijk had.

In de jaren veertig van de twintigste eeuw deed Nabokov onderzoek in de Montes Universales en de Sierra de Albarracín in Spanje. Hij had het gebied waarschijnlijk zorgvuldig geselecteerd vanwege de grote verscheidenheid aan blauwtjes. Soorten als het Spaans esparcetteblauwtje, Spaans bleek blauwtje, Spaans saffierblauwtje, parelmoerblauwtje en kwartsblauwtje komen hier ook zeventig jaar later nog steeds in grote aantallen voor. Daarnaast kunnen we nog meer Spaanse endemische vlindersoorten als de Spaanse parelmoervlinder en het Spaanse oranje zandoogje verwachten en vaak terwijl de vale gieren en aasgieren boven de bergen zweven.

We verblijven in het stadje waar Nabokov ook verbleef, Albarracín. Het middeleeuwse stadje met smalle steegjes is de uitvalsbasis voor de hele week. Per dag bezoeken we twee tot drie locaties in het uitgestrekte natuurgebied.

Ligging van Albarracín (Bron: Google Maps)

Albarracín profileert zichzelf als “El pueblo mas bonito de España”; het mooiste dorp van Spanje. Het Moorse stadje ligt op een hoogte van ongeveer 1100 meter op een schiereiland in de rivier de Guadalaviar. Het stadje heeft steile kleine straatjes, steegjes en doorgangen.

Albarracín is de grootste plaats in het uitgestrekte natuurgebied Montes Universales en Sierra de Albarracín. Het gebied heeft een oppervlakte van ongeveer de provincie Utrecht. Het is dunbevolkt, in het hele gebied wonen ongeveer 5000 mensen. De berggebieden maken deel uit van het Sistema Ibérico, een gebied met een lengte van ongeveer 500 km. De rivieren Taag, Júcar en Guadalaviar ontspringen er. De hoogste toppen in de Montes Universales zijn bijna 2000 meter hoog.

In het gebied komen verschillende geologische lagen aan de oppervlakte waardoor er een gevarieerde plantengroei is ontstaan. Het gebied staat al meer dan 100 jaar bekend om zijn bijzonder rijke vlinderfauna en verschillende Spaanse endemische soorten komen alleen in dit gebied voor. Nabokov had het gebied natuurlijk zorgvuldig geselecteerd vanwege die rijke vlinderfauna, want vooral de soortenrijkdom aan blauwtjes is groot.

Deelnemerslijst

Reisleiding: Joost Uittenbogaard en Klaas van Dort
Deelnemers: Guus Dekkers
Jeanne Huijssoon
Nel van Meijeren
Peter Pfaff
Maya de Veer
Will Melger
Anneke van Vliet
Sytze Hempenius
Maaike Vervoort
Hans Schinkel
Ellen Kerkhof
Foto's: Joost, Hans, Maaike, Guus, Jeanne, Peter en Ellen

Groepsfoto op de brug bij Albarracín

Dagverslagen

Dag 1 – 19 juni 2014

Ellen Kerkhof

Om 10.45 uur verzamelen wij ons op het vliegveld van Eindhoven waarvandaan we zullen vliegen naar Valencia. De kennismaking met de medereizigers en de reisleiding verloopt vlot, een aantal deelnemers kent elkaar al van eerdere KNNV-reizen.

We vertrekken op tijd en komen zelfs nog iets voor de geplande tijd in Spanje aan. Wind mee, zeker. Er staan al twee busjes klaar en we stellen ons in op een autotocht van ongeveer twee uur.

In de buurt van Valencia zien we veel bloeiende oleanders, maar dat worden er allengs minder omdat we ongemerkt stijgen naar ruim 1000m. Eindelijk, daar is het stadje van ons verblijf: Albarracín. Joost

heeft hier een hotel gevonden dat gerund wordt door een Nederlander die met een Spaanse getrouwd is. Het is een fantastisch onderkomen, een groot huis met de weidse naam Casa Grande de Albarracín. Hier is het goed toeven, vanavond eten in een restaurantje in de stad en morgenochtend is er een ontbijt gepland op het terras.

Voor het avondeten nog even het veld in en de eerste vlinders zien: Spaanse dambordjes die een slaapplek zoeken voor de nacht en dus roerloos blijven zitten voor een foto.

De achtertuin van het hotel

Spaanse dambordjes op hun slaapplek

Dag 2 - 20 juni 2014

Jeanne Huijssoon

Dit wordt de eerste echte vlinderdag. Wij zijn lekker gemaakt met de verwachting van misschien wel 50 vlindersoorten deze eerste dag. Het eerste plekje (Rambla de Monterde) was niet erg ver weg. Daar fladderde het inderdaad om ons heen. Allerlei soorten maar vooral veel blauwtjes.

Maar ook parelmoervlinders, dikkopjes, resedawitjes, wegedoornpages en oranje zandoogjes, etc. Allemaal Spaans! En niet te vergeten bij de rivier prachtige beekjuffers.

Er werden driftig foto's gemaakt.

Over de lunchpauzeplek was enige strubbeling, maar het werd de schaduwrijke plek bij de rivier, want het was heet die dag.

Daarna zouden we naar de dolines gaan. Die zijn toen niet gevonden.

Maar leuke plekken genoeg. Weer een droge rivierbedding (dat was de eerste plek dus ook).

Qua vlinders niet te geloven voor onze Nederlandse ogen. Maar 50 soorten nou net niet.

Gelukkig was er nog tijd om op onze kamers te relaxen en foto's te bekijken.

Om 20.30 uur was het pas tijd om te eten (beetje laat, maar ja 's lands wijs 's lands eer).

In het mooie stadje Albarracín hebben we op de Plaza Mayor buiten gezeten.

Schitterend met veel gierzwaluwen boven onze hoofden.

Koperen beekjuffer bij de rivier

Dineren op de Plaza Mayor

De uitgestelde overdosis, Moscardón en omgeving

De langste dag van het jaar wordt goed benut. De zon schijnt. De temperatuur is prima. We hebben er allemaal zin in. Ook zijn we benieuwd of we vandaag de vijftig soorten gaan zien die ons de eerste dag wel beloofd maar niet gehaald zijn. De eerste stop vlak voor Calomarde is al een succes.

Aangetrokken door de paarse gloed van wilde riddersporen in een graanakker, stopt Joost resoluut zijn bus. De opbrengst van de gerst zal erg tegenvallen maar de oogst aan kleuren en geuren is ons natuurlijk veel meer waard. Er groeien naast de riddersporen ook veel klapprozen, verschillende distels en rode adonis. Een lang gekoesterde wens wordt hier vervuld. Ik zie mijn eerste groot geaderd witje. Andere nieuwe soorten voor de reis zijn Bretons dikkopje en bruin dikkopje. Ook de bruine daguil wordt gespot. Overal waar we lopen vliegen de grasmotten op. De vogelaars worden getrakteerd op grauwe gors, roodborstapuit, vale gier en twee herrie schoppende slechtvalken.

De volgende stop is een bloemenweide boven op een heuvel in de buurt van Frias de Albarracín. Een letterlijk en figuurlijk hoogtepunt. Hier vliegen de grotere beauties als koningspage, koninginnenpage, grote parelmoervlinder en kardinaalsmantel, maar ook de hier zeldzame kleine vos. Luie vlindersaars hadden gedacht met jam van de ontbijttafel vlinders te kunnen lokken zonder dat ze hoefden te lopen. Dat experiment mislukte faliekant; te veel bloemen met echte nectar. Een heel fraaie, blauwe lelieachtige is de *Aphyllanthes monspeliensis*.

Een klein stukje rijden en we komen uit bij een bloemenhelling voor onze lunch. Met zijn allen knus bij elkaar onder een boom in de enige schaduw. Het is een herderlijk plaatje. Dan wordt er een vaak onderbroken verhaal verteld over het seksleven van vlinders wat uiteindelijk door Jeanne wordt samengevat als: mensen zijn net als vlinders. Niemand die daar wat tegenin weet te brengen. Ik zie een groene metaalvlinder vliegen en vraag de groep die voor mij op te sporen. De stap om over te gaan op nachtvlinders blijkt toch niet zo groot te zijn en ik krijg van verschillende kanten aanbiedingen. Natuurlijk vliegen er ook genoeg blauwtjes waaronder het valse heideblauwtje dat zowaar Joosts zweet lijkt te lusten en onze eerste blauwe ijsvogelvlinder, prachtig.

Onderweg naar de volgende plek zien we de bijzondere pannenkoeken van een kruipende jeneverbes in het landschap. Klaas vertelt enthousiast over de verschillende soorten *Juniperus*, ook eeuwenoude bomen, die hier groeien en een groot deel van het landschap bepalen. De ene soort heeft stekels, de ander schubben en nog weer een andere heeft beide.

Wilde riddersporen in graanakker

De lelieachtige *Aphyllanthes monspeliensis*

De volgende stop is een bloedhete akkerrand. En zowaar weer nieuwe blauwtjes, kleine pages, hooibeestjes en dikkopjes. Alsof we nog niet genoeg gezien hebben, wil Joost ons toch nog meenemen naar een drinkgezelschap vlak bij Moscardón. Dat is de bedoelde uitgestelde overdosis. Honderden blauwtjes en dikkopjes zitten hier op de vochtige stukje grond waar wat kwelwater naar boven komt. Het zijn allemaal mannetjes die hier bij elkaar zitten om hun minerale bruidsschat te verzamelen. De dikkopjes zitten waarschijnlijk op de beste plekjes. Die laten zich niet verjagen door andere vlinders. Joost is vooral enthousiast over het Spaans esparcetteblauwtje en later over de moerasparelmoervlinder die nog op Face-book terecht komt. Voor mij is het allemaal te veel. Er kan even niets meer bij. Er wordt nog even naar libellen gekeken; een keizerlibel patrouilleert er, bosbeekjuffers wapperen met hun vleugels en de vuurjuffer vliegt hier nog steeds. Dan mogen we

naar huis om ons voor te bereiden op het late avondmaal.

In het geplande restaurant is geen plaats meer voor onze grote groep. Daar krijgen we geen spijt van want in het schuin tegenoverliggende alternatief, Albarracin is bezaaid met leuke eetgelegenheden, worden we vorstelijk getrakteerd op vooral vegetarische tapas uit de lokale keuken. De broodkruiden met druiven maken nog de meeste indruk. Een Romeins bacchanaal is er niets bij.

Terug uit het stadje komen de meesten nog even kijken bij de nachtvlinderlamp in de tuin van de Casa Grande, ons hotel. Het laken blijkt zowat verduisterd te zijn door de vele vliegen, muggen, kevers en schietmotten. Toch zitten er nog behoorlijk wat vlinders tussen. De meeste zijn klein en zijn tot mijn grote frustratie niet op naam te brengen met de meegenomen gidsjes. De anderen vinden dat helemaal niet erg en genieten van de diversiteit en verrassende vormen, patroontjes en kleuren van de nachtelijke bezoekers. Er zitten behoorlijk wat bladrollers waaronder de fruitmot, verschillende soorten zuidelijke of Spaanse vedermotten, palpmotten, grasmotten en spanners. De meeste indruk maakt de vliervlinder en het zeer exotisch ogende visstaartje en snuituiltje. Om twaalf uur is 21 juni afgelopen en gaat de lamp uit. Mijn missie is geslaagd. Er zijn weer een paar enthousiaste nachtvlindersaars opgestaan.

Pannekoeken van kruipende jeneverbes

Nachtvlinders rond de meegebrachte lamp

Dag 4 -22 juni 2014

Nel van Meijeren

Naar gebieden rond Orihuela del Tremedal, Tremedal de Garganta vellanos en de Rios de Piedras

Na een zondags ontbijt met ei en cake vertrekken we rond 9.15 uur.

Het is nog stiller dan stil op de weg en vlak voor ons busje steken reeën over.

Bij de eerste stopplaats die dag bezoeken we een helling met verweerde eiken die begroeid zijn met korstmossen. Naast een prachtig uitzicht - we zitten op 1650m hoogte - horen we een koekoek en grote bonte specht en het geluid van cicaden. Al rond speurend zien we o.a de bosrandparelmoervlinder, de grote parelmoervlinder en vindt / fotografeert Jeanne een rotsvlinder!

Na een uurtje vertrekken we naar onze 2^e stopplaats: een gebied met lage kruidenbegroeiing (gelukkig ook wat bloeiende planten), struiken, loof en dennenbomen. We duiken het gebied in, hongerig als we blijven naar vlinders! Er waren ons een paar soorten toegezegd die we hier zouden zien: zuidelijke erebia en violette vuurvlinder en ze waren er! Daarnaast ook nog als nieuwe soorten : kolibrivlinder, argusvlinder, klaverblauwtje.

Het wordt steeds warmer..... We stappen in de bus op weg naar de lunchplaats in een bosgedeelte waar stukken hoogveen aanwezig zijn.

Het is al een gewoonte geworden: we slepen flessen water en kratten met paprika's, tomaten en fruit naar de lunchplek en installeren ons aan de rand van het hoogveentje. Met uitzicht op waterstroompjes, veenmos, orchissen en een klein oranje paddestoeltje (Klaas weet de naam: het beekmijtertje) tussen de inheemse dennen. Deze dennen bieden ons ook wat schaduw. Toch is echt rustig lunchen er niet bij: er vliegen vlinders, ik wil kijken en meerderen met mij....dus met een broodje in de hand op zoek, erg onhandig als je ook wilt fotograferen! We zien citroenvlinder, boswitje, blauwtjes, dagpauwoog en een orgie van groot geaderd koolwitjes: 3 mannetjes vechtend om 1 vrouwtje (die onverstoort nectar van de distel blijft drinken). Een prachtig gezicht en wat zijn ze fel.

We breken op om met de busjes naar de 3e stopplaats van die dag te gaan: de Rio de Piedra (steenrivier).

Deze steenrivier is geduid als aardmonument. Hij is 2 ½ kilometer lang en 250 meter breed: één van de grootste ter wereld. De kwartsblokken zijn door bevroren en ontdooien in beweging geraakt na de laatste ijstijd. En is nu nog steeds in beweging. Een indrukwekkend gezicht al die grote stenen in alle mogelijke vormen tot waar het oog rijkt, met dennen aan de randen en af en toe een den die tussen de stenen een boom probeert te worden.

Orihuela del tremedal : steenrivier

Beekmijtertje (in Nederland zeldzaam paddestoeltje)

We wandelen naar een uitkijktoren en genieten daar even van het uitzicht: zien ook uitgebreide eikenbossen (de Pyrenese eik) liggen. Dan op de route naar huis nog één stopplaats bij een meertje. Na 3 "droge" dagen vind ik het heerlijk om zo'n plas water te zien! We wandelen er een stukje omheen, pluizen een mooie wegkant uit - blauwtjes, kleine vos, moerasparelmoervlinder, platbuik - en ontdekken een mooie bosrand met wat bloeiende planten. Om vervolgens met een voldaan gevoel op huis aan te gaan.

Opfrissen, verkleden en dan wandelend naar het dorp. Tot nu toe elke keer een verrassing waar we gaan eten. Dat er zoveel restaurantjes in zo'n klein stadje zijn.

In ieder geval weer een heerlijke Spaanse maaltijd. Alhoewel één van ons een ei drijvend in olie trof en dat wat teveel van het goede vond.....

Rond 23.00 uur wandelen we het dorp weer uit op weg naar onze casa, de stilte in.....

Dag 5 – 23 juni 2014

Anneke Hempenius

We horen en zien gierzwaluwen langs ons raam vliegen. We zitten om ongeveer kwart voor 10 in de auto van Joost. We zien een vale gier boven de bosrand zweven vanuit de auto. We rijden naar Torres langs mooie berghellingen. Het zijn eerst stenige hellingen, later worden ze meer bebost. We hebben een prachtig uitzicht op diepe dalen en hoge bergen. Joost rijdt door Noguera door nauwe straatjes. Voor de auto uit zien we een witte kwikstaart. Even later stappen we uit bij een beekdal. Hier horen we een blauwe rotslijster en zien we weer een vale gier zwevend op de wind.

Langs een mooi kabbelend beekje zien we een heivlinder op een steen. Hij valt helemaal weg tegen de achtergrond, zo'n schutkleur heeft hij. Dan zien we een zuidelijk dwergblauwtje, een mannetje volgens Joost: mannetje hebben een slank lijf en vrouwtjes een dik lijf om de eitjes erin te dragen.

Wat we verder nog zien: een bosrandparelmoervlinder, een grote parelmoervlinder, een Spaans dambordje, een zwarte roodstaart en beekjuffers. Ik zie een mierenstraat met dikke mieren.

We horen een kleine zwartkop, een brilgrasmus en even later zien we nog een orpheusspotvogel.

Op dit punt staat een wegwijzer, we hebben een halve kilometer gelopen.

We komen nu weer bij de beek. Hier zien we orchideeën, een tweekleurige parelmoervlinder en koekoeksbloemen. Bij een overgang van de beek, het pad is gedeeltelijk overstroomd, vliegen een Spaans vals bruin blauwtje, beekjuffers en een hooibeestje. Verderop een turkooisblauwtje, knoopkruidparelmoervlinder en bosparelmoervlinder, een slijkvlieg en een oranje luzernevlinder. Dan steken we de beek over en zien een argusvlinder. Er groeien hier veel potentillabloemetjes, de waardplant van spikkeldikkopjes. Dan lopen we weer terug. Ik wijs de mierenstraat aan zodat ze er niet op gaan staan. Hier zit nu een tweekleurige parelmoervlinder en een icarusblauwtje met iets

verderop een Bretons spikkeldikkopje en een witbandzandoog. De zon laat zich zo nu en dan zien. Op een grote lavendelstruik zit een klein koolwitje.

Om kwart over 12 zijn we weer bij de auto. Sytze, Wille en ik blijven bij de auto van Joost, er staat een bankje naast waar we ons lunchpakket opeten. De anderen lopen iets door en gaan bij een bron lunchen.

Een deel van het gezelschap aan de lunch

wikkeblauwtje en twee zuidelijk dwergblauwtjes

We horen een nachtegaal en zien een hagedis onder de bank doorschieten. We zien een slechtvalk boven de bergen en er komt nog een citroenvlinder voorbij.

Na de lunch rijden we naar Noguera voor een bezoek aan een klein cafeetje met een terras waarop een tafel en vier stoelen. Daar mag Sytze zitten die vandaag jarig is. De anderen behalve Jeanne, Will en ik gaan op de trap op straat zitten (zie foto). Sytze en ik (Anneke) zorgen voor een traktatie bij de koffie.

Viering van de verjaardag van Sytze

Na dit intermezzo vertrekken we weer, via een onverhard pad. Joost ziet een nat stuk op de weg waar hij een drinkplaats voor vlinders vermoedt. En ja hoor, we zien wikkeblauwtje, zuidelijk dwergblauwtje, kalkgraslanddikkopje, bosparelmoervlinder en vals heideblauwtje. Boven ons hoofd zien we een raaf, een buizerd en een havikarend.

Als de auto even later op een stuk verbrede weg gezet wordt, lopen we naar beneden en zien een dagpauwoog. We komen weer bij een vlinderdrinkplaats en zien veel blauwtjes en dikkopjes, o.a. een andoordikkopje, malrovedikkopje, groot geaderd witje en een blauwe ijsvogelvlinder. Ook de koningspage wordt gezien en een witgezoomdspikkeldikkopje. Bij een zwijnenwroetplaats zien we een voorjaarsspikkeldikkopje, citroenvlinder, parelmoerblauwtje, oranjetipje en een platbuiklibel. Een deel van de groep loopt door maar wij zien hier nog een kardinaalsmantel. Als wij teruglopen, zien we een groot bot. Volgens Klaas kan dat van een edelhert zijn.

Als de groep compleet is, vertrekken we weer. We zien hellingen vol stenen en gele brem langs een bospad.

De volgende plas op de weg blijkt geen vlinders te bevatten, dus we kunnen weer verder rijden.

Er wordt een edelhert gezien en Sytze die voorin zit, ziet een gele kwikstaart en een zwarte tapuit.

Er staat Griegos op een bord, we zijn nu op 1600 m. Hier geen bos meer maar kale vlakten langs berghellingen. Bij een korte stop spotten we een heideblauwtje en een adonisblauwtje. Als we een soort kloof inlopen, zien we Spaanse kaardebollen, een zwarte roodstaart en een groot tragantbauwtje. Om ongeveer half 6 rijden we weer terug naar Albarracín via Villar del Cobo en Trama Castilla.

Om 19 uur heeft Joost ons een vlinderles beloofd op de patio van het hotel. Hij vertelt dat hij een vlinderlijst maakt met de vlinders die in dit gebied voorkomen en die we kunnen zien. Hij legt de termen "wortelvlek" en "hockeystick" uit, kenmerken die van belang zijn om de diverse blauwtjes te onderscheiden. Hij vertelt hoe je de verschillende zandogen van elkaar kunt onderscheiden en krijgt een compliment van Klaas over zijn goede uitleg.

Om 20.20 uur vertrekken we naar het restaurant waar we deze keer gaan eten. Bij het toetje begint het te bliksemen en we lopen zo snel mogelijk terug naar het hotel. Het is een mooi gezicht, die bliksem boven de bergen. Het hele stadje wordt erdoor verlicht.

We zijn binnen net voor de bui losbarst.

Distels trekken verschillende soorten vlinders aan

Dag 6 - 24 juni 2014

Hans Schinkel

Het weer lijkt veranderd, vannacht word ik wakker door het onweer. Bliksem en regen. Het regent nog als we om 08:15 uur gaan ontbijten. Joost en Klaas zijn wat later, de reisleiders buigen zich waarschijnlijk nog over 'Plan B'. Dat blijkt inderdaad het geval. het programma van vandaag wordt doorgeschoven naar zaterdag, die was immers nog niet ingepland en vandaag wordt (ook) aandacht aan culturele en historische zaken geschonken. Volgens de voorspellingen wordt het weer morgen beter en kunnen we het programma verder afwerken. Vandaag biedt dus een mooie gelegenheid om een vrije dag op te nemen.

Om half elf zal gekeken worden of het droog is en zo ja dan wordt met de uitvoering van plan B begonnen. Het blijkt droog en het plan begint. Eerst naar het Romeinse aquaduct dat van Albarracín naar Cella loopt en –afhankelijk van de bron- 17,5 tot 25 km lang is. Het is een van de best bewaard gebleven bouwwerken in de provincie Aragón en een van de belangrijkste waterbouwkundige werken in Spanje (dat wil wat zeggen: een van de belangrijkste en al zo oud). Lopen en kijken, een nieuwe distel voor deze reis (*Scolymus hispanicus*) en Ephedra, een primitieve plant die wel wat van een

mislukte paardenstaart wegheeft en dan ook een eigen familie vormt in het plantenrijk. Als het weer iets beter wordt, de enige vlinder hier: een blauwtje dat door Joost, die bij de kreet: ‘een blauwtje’, aan komt rennen als Adonisblauwtje wordt gelijst. Er staan Spaanse wegedoorns met rode bessen, de bijbehorende page ontbreekt.

Hier is een inkijk in het aquaduct mogelijk

Doorkijkje in het Romeins aquaduct

Bouwschema van het aquaduct

Verder naar de volgende stop, ook bij het aquaduct (dat kan makkelijk, afhankelijk van de bron is het 18 of 25 km lang). De zon breekt door en de vlinders verschijnen. Weer verder, de busjes dwalen door Gea (er is een Spaans dorp dat zo heet), raken bijna klem al zoekend naar de weg naar de Pinares de Rodeno. De bomen in dit dennenbos zijn zeedennen – met van die grote kegels- en niet, zoals in de meeste dennenbossen tot nu toe, grove dennen. Een lunch op een picknickplek, rondkijken levert een heksenbezem in een den en een nieuwe vlindersoort op: de braamparemoervlinder. Een mooi, schilderachtig pad naar de rotstekeningen, slecht begaanbaar zodat soms bij het lopen niet alleen de benen maar ook de handen gebruikt worden. Het is veel langer dan de belofde 1,2 km. Als we bij de tekeningen arriveren vallen de eerste druppels en begint het te onweren, snel terug dus. Regen en hagel op de weg terug en nat snel naar ons hotel. Het heeft hard geregend, sommige deelnemers stond het water in de schoenen. Kleren en schoenen worden gedroogd en 's avonds lopen we onder betere omstandigheden naar het centrum van Albarracin voor de erg lang durende maaltijd.

Prehistorische rotstekening onder overhangende rotsformatie

Vandaag zijn de vroegelingen aan de beurt. Niet de vroegeling(en) *Erophila verna* – een eenjarig klein onopvallend laag-bij-de-gronds groeiend plantje dat al in januari in bloei kan staan – maar de vroege KNNVers die uit zijn op dat ene fotogenieke plaatje van een slapende vlinder bij fraai invallend ochtendlicht. Nou dat ideale ochtendlicht viel aardig tegen. Al om 7.00 uur vertrok het busje met Joost, Guus, Hans, Maya, Anneke, Sietze en ik zelf met hoog gespannen verwachtingen naar een hooggelegen plek even ten zuid oosten van Frias de Albarracín. Zaterdag waren we hier overdag ook al geweest en deze vlinderrijke locatie had de aandacht getrokken voor onze geplande fotosessie. Aan de locatie kon het dan ook niet liggen, maar het weer hadden we niet in de hand. Na het vertrek met enige bewolking en enkele druppels trokken de wolken steeds dichter samen en nam het druppelen toe tot een echt forse neerslag. Op locatie aangekomen wordt het gelukkig wat droger zodat we ons toch buiten het busje wagen om gewapend met fototoestel op zoek te gaan naar slapende vlinders. Volgens Joost konden we hier vooral slapende blauwtjes, dikkopjes en wellicht wat 'kleinere' parelmoervlinders aantreffen. Bij het invallen van de avond kiezen deze vlinders alleen of gezamenlijk een rustplek aan de beschikbare vegetatiedelen, bijvoorbeeld een grashalm. Hier wachten ze betere tijden af of wel de warme ochtendzoon van de volgende dag. Daaraan warmen ze zich weer op voor hun eerste ochtendvlucht. In het eerste uurtje van de dag zijn ze nog te koud om zich te verroeren en zijn ze goed benaderbaar en vaak ook goed te fotograferen.

Verkleumd kalkgraslanddikkopje

Vrijwel direct naast de bus troffen we een verkleumd dambordje aan en even verderop enkele Bretonse dikkopjes en een kalkgraslanddikkopje. Ondanks het beperkte licht toch maar wat plaatjes schieten. Dat betekent dus languit in de natte vegetatie en - vanwege de lange sluitertijd - de elleboog benuttend als statief. Verderop wordt een tweekleurige parelmoervlinder aangetroffen en even later ook nog enkele blauwtjes. Het is niet alleen nat, maar ook nog tamelijk fris en enkelen van ons warmen zich in de bus. Een opmerkelijk verschil met de eerste hete Spaanse dagen. Langzaam breekt de lucht en een enkele fletse zonnestraal doorbreekt het wolkendek. Nu wordt het pas echt mooi licht, schalt Hans. Iedereen komt nu in actie en met het lichter worden verbeteren ook de kansen op een geslaagde foto. Door de aanvankelijke koude blijven de met regendruppels besprenkelde vlinders doodstil poseren voor de enthousiaste fotografen. Toch nog een groot succes dus. Omstreeks een uur of 10 arriveert Klaas met de tweede bus, onze andere medereizigers en bovenal met het ontbijt voor de fotografen. Het is nog net vroeg genoeg om ook de andere reisgenoten deelgenoot te maken en rond te leiden langs de nog (uit)slapende vlinders.

Na het verlate ontbijt vertrekken we gezamenlijk naar de Ojos del Rio Cabriel waar we van plan zijn een wat langere stop te maken om gezamenlijk de omgeving te verkennen. Voordat we daar aankomen maken we nog een tweetal stops bij een bruggetje en bij een rijk begroeide helling met bloeiende planten. Vanwege de sterke wind valt het aantal vlinders hier nog wat tegen. In de luwte van het bruggetje treffen we in een graspol nog wel twee rustende dikkopjes aan. In de ene grashalm een zwartspruetdikkopje en in de andere grashalm een geelspruetdikkopje. Broederlijk naast elkaar laten ze zich rustig determineren en poseren ze voor de fotograaf.

Bij Ojos de Rio Cabriel verspreiden we ons en vermaken we ons prima. De een richt zich op het fotograferen, de ander onderzoekt een plantje (hondshelmkruid en Spaans vingerhoedskruid) of geniet van de omgeving en weer een ander gaat lekker onderuit en doet een tukje in het malse gras. Ook de meegebrachte lunch en bijbehorend fruit en bakje yoghurt laat zich goed smaken. Gezamenlijk besluiten we vandaag wat eerder naar ons appartement te gaan voor een gepaste siësta.

Ik zelf neem deze gelegenheid waar om een wandeling rondom het historische Albarracín te maken. Het als een compleet en ogenschijnlijk ongeschonden museum fungerende dorp dankt zijn bestaan aan de Moorse heerser, de Berber Aben Razin. Het dorpje huisvest ongeveer 1100 'Albarracinenses', zoals de bewoners worden genoemd, en geniet volledige bescherming als Historisch Erfgoed. Albarracín is een heus openluchtmuseum waarin sinds de middeleeuwen vrijwel niets lijkt te zijn veranderd. Vanaf de omringende stadsmuren geniet ik van het landschap en de stilte die slechts doorbroken wordt door de schreeuwende alpenkauwtjes en gierzwaluwen. Terugkomend bij ons appartementencomplex sluit ik nog even aan bij de bij de 'vlinderclinic' van Joost en de bijpassende humor van Klaas. Leuk, gezellig en blijvend leerzaam. s'Avonds gaan we te voet omstreek 20.30 uur naar het dorp voor de inmiddels vertrouwd late maaltijd. Op het doorgaans vrijwel verlate dorpsplein vindt de diplomautreiking plaats van de lokale 'middleschool'. Keurig uitgedoste middelbare scholieren sluiten de middenschool af met een feestje waar wij getuige van mogen zijn. Wanneer we compleet zijn, gaan we aan tafel en sluiten we opnieuw een mooie en vlinderrijke dag smakelijk en met een goede afdrank af.

Dag 8 – 26 juni 2014

Maya de Veer

Vandaag gaan we naar de oorsprong van Rio Júcar (de Taag). De bron is al tijden droog. Bij de bron is een beeld opgericht, El padre Tajo y las tres provincias (Cuerca, Guadalaray en Teruel). Aan de overkant van de weg ligt een prachtige poel, waar ooit de Taag door heen stroomde. Uit de poel komen kwakende geluiden, de kikkers zijn in opperbeste stemming.

Papa Tajo

We laten de kwakende kikkers achter ons en gaan vandaag op zoek naar de essenpage, vandaag gaat het lukken om hem te vinden, wordt er gemeld. We slingeren de berg omhoog en maken een fotostop bij Cañada Real de Los Chorros. De zwarte den is hier de oorspronkelijke boom van het bos. We rijden verder en stoppen bij de volgende plek. We zijn nog niet aangekomen of het begint te regenen. De plannen worden gewijzigd. We rijden door naar Tragacete, bij het binnenrijden van het plaatsje is het erg stil op straat. Niet zo gek ook, iedereen is naar binnen vanwege de regen. Gelukkig is restaurant El Yumo open. We worden hartelijk ontvangen, de man is enigszins verbaasd dat er ineens 13 vrouwen en mannen binnen komen lopen. We strijken achter in de zaak neer in een comfortabele lounge. Hier is het best toeven nu het regent. De service gaat vlot. Snel heeft iedereen café solo of café con leche. De vraag naar iets erbij wordt in eerste instantie ontkennend beantwoord. Maar gauw veranderen de gedachten bij de ober. Hij heeft wel croissants, chocoladecroissants. Daar heeft de groep wel trek in, over 10 – 15 minuten zijn ze er! En ja na 15 minuten zijn er warme (hete) croissants, 2 voor een ieder.

De tijd wordt verder gevuld met foto's kijken, vlinders benoemen. Jeanne heeft bij de poel bij de Taag kikkers gefotografeerd, ze is zelf verbaasd over haar fotokwaliteiten. Gelukkig is het niet lang daarna weer droog.

Voor ons vertrek gaan we nog even langs de VVV van Tragacete. We volgen de Rio Júcar en rijden richting Huélamo. We stoppen bij een jeugdherberg. Daar volgen we te voet de rivier. Langzaam wordt het warmer en daar hebben de vlinders ook zin in. Een nieuwe soort wordt gespot, de dubbelstipparelmoervlinder. Joost verwacht ook de purperstreepparelmoervlinder omdat hij de spirea ziet staan die de waardplant is van deze vlinder. Helaas wordt hij niet gevonden.

Langs de beek zien we het turkooisblauwtje, rood gestreept hooibeestje, kwartsblauwtje, groot geaderd witje, blauwe ijsvogelvlinder en de knoopkruidparelmoervlinder.

De rivier kabbelt nu aan ons voorbij maar aan de bergwanden is te zien dat dit gebied met veel natuurkracht is ontstaan.

Terug bij de busjes is een deel van de groep lopend verder naar beneden gegaan richting de waterval. Onderweg zien we de grote parelmoervlinder en de kleine sleedoornpage. Halverwege de weg

kunnen we links een pad in richting de waterval. Beneden gekomen steken we de rivier over. Op de brug is het uitzicht prachtig en zien we vele beekjuffers. We komen bij een prachtige picknickplek onder de bomen. Er is helaas maar tijd voor een snelle lunch want over $\frac{3}{4}$ uur moeten we weer terug zijn bij de busjes. En ja, naar die waterval wil ik wel toe. Op weg naar de waterval komen we langs een plek waar we tientallen beekjuffers zien zitten en rond zien vliegen. Het lijkt wel een paradijs maar in werkelijkheid zal het meer iets hebben van een strijdtoneel waarin alle mannen en vrouwen strijden voor de beste partner. Bij de waterval is het heerlijk. Het neerstortende water maant je tot stil zijn. Het was een kort bezoek maar ik had het niet willen missen. Het is al bijna 15 uur, de tijd dat we bij de busjes moeten zijn. We lopen wat sneller door maar komen toch een stief kwartiertje te laat aan. Het doel van vandaag, de essenpage vinden, is nog niet gelukt. Joost wil naar nog een weitzje langs de rivier, bij braam hebben we de meeste kans.

Het leuke weitzje wordt niet gevonden. We keren om richting huis. Het is tegen vieren en iedereen heeft wel een verzadigd gevoel. We nemen dezelfde weg terug, onderweg zien we weer een aantal 'roofpieten'. Na een korte fotostop rijden we over de pas Puerto del Cubillo (1620 m), het hoogste punt van onze reis. De laatste stop is Simas de Frias. We komen bij een diepe krater. Voordat we uit de auto stappen merkt Jeanne op dat het er op lijkt of er een ruimteschip is geland. Ik vind het geen gekke vondst.

We lopen een rondje om de diepe krater heen. Het is indrukwekkend diep. Het geeft het gevoel dat de grond onder de bomen is weggehaald en de bomen met z'n allen naar beneden zijn gestort.

Voldaan en verzadigd keren we terug. De essenpage heeft zich niet meer laten zien.

Dag 9 – 27 juni 2014

Anneke Hempenius

We ontbijten buiten. Om ongeveer 9.20 uur vertrekken we. Op de brug bij de waterval maakt Joost de groepsfoto. We horen gierzwaluwen. We gaan weer door de tunnel de stad uit, hierboven ligt de Plaza mayor. Op dit plein hebben we gisteren gegeten en het is de verzamelplaats voor de nog volgende dagen om naar een restaurant te gaan.

We rijden langs Torres en Tramacastilla door smalle straatjes. Om ongeveer 9.55 uur stopt Joost bovenop de berg om ons te laten genieten van het uitzicht. We zien een groot tragantblauwtje, een wegedoornpage en een spikkeldikkopje – welke weet ik niet, daarvoor moet je eerst de onderkant zien. We zien een wandelende tak en een kleine boswachter op het grind. Ook het heideblauwtje zien we. Een vale gier zweeft vlak boven ons hoofd, even later zelfs 7 stuks. Tevens komt er een groot gaderd witje voorbij.

Om 10.15 uur weer in de auto. We komen een kudde schapen met een herder en een hond tegen. Even later weer de auto uit om vlinders te zoeken. Dat lukt: we zien een grauw hooibeestje, bleek hooibeestje en een bosrandparelmoervlinder. Sytze ziet een soort St. Jansvlinder. Het is *Zygaena ephialtes*, een mooie dagactieve nachtvlinder. Ook zien we een heivlinder.

Nieuw voor ons is het Spaans vingerhoedskruid, de bloemen zijn oranje-bruin. Bij het lopen door een droge bedding zien we een knoopkruidparelmoervlinder en Sytze ziet kneuen.

De apollovlinder, eindelijk

Waterval bij Calomarde

Om 11.20 uur gaat de tocht verder naar Frias. Als we uitstappen zien we de purperstreepparelmoervlinder. We hebben uitzicht op het stadje Villa del Cobo. Er vliegen nu heel veel parelmoervlinders en veel dambordjes. En een blauwe ijsvogelvlinder. Na een twintig minuten rijden we verder. Joost ziet dan plots een apollovlinder op een bloem in de berm. Gauw stoppen, iedereen snel de auto uit. Helaas krijgt niet iedereen de gelegenheid om hem te fotograferen, hij vliegt weg.

Een stukje verder zien we een kolibrivlinder en horen we een cirlgors.

Tegen een uur stappen we weer in en rijden over een binnenweg naar Villa del Cobo en dan naar Guadalaviar. Hier stoppen we bij een picknickplaats met bankjes. Er achter is een modderpoel waar we veel vlinders zien, onder andere een groot tragantblauwtje, spikkeldikkopjes, geelsprietdikkopjes en een kleine vos. Sytze ziet nog een rotsvlinder.

Om ongeveer 14.10 uur vertrekken we weer om boven op de berg naar apollovlinders te zoeken. Het waait hard, we hebben een mooi uitzicht op het dal van de Taag. We lopen wat rond en opeens roept Klaas: Apollo, Apollo. We rennen er heen en we zien er een liggen op de witte stenen. We denken eerst dat hij dood is, zo stil ligt hij. Sytze en ook de anderen kunnen zo mooi een foto maken. Maar ineens beginnen zijn vleugels te bewegen en na een paar pogingen vliegt hij weg. Joost zegt later in de auto dat het waarschijnlijk een "nieuw" exemplaar betrof dat nog moest opwarmen voor zijn eerste vlucht. We zien ook nog een koningspage.

De rit gaat verder door het dal van de Taag langs Frias, je ziet er de huisjes tegen de bergen geplakt. In de buurt van Calomarde zien we een hagedis op de weg, van de weg af zien we een Spaans esparcetteblauwtje, een vals heideblauwtje en heel veel blauwtje bij elkaar waaronder het groot tragantblauwtje en een turkooisblauwtje.

Bij de grote waterval de Cascade Batida zien we een hagedis op de planken van de leuning lopen. Als we teruglopen naar de auto's zien we nog een oranje luzernevlinder, een kleine boswachter, parelmoervlinders en blauwtjes. We gaan op een bankje zitten met uitzicht op de waterval als Ellen zegt dat er een stukje terug een wolfsmelkpijlstaartrups te zien is. We lopen terug en inderdaad, een prachtbeest.

Rond 16.15 uur vertrekken we weer naar Albarracín waarbij we onderweg nog vale gieren zien.

Als we ons na aankomst in het hotel hebben opgefrist, lopen we nog even naar het veldje erachter. Hier zien we een witbandzandoog, een roodstreephooibeestje en een Cleopatra, heel snel. De grote vos hebben we hier van de week ook gezien.

Om ongeveer 19.45 uur naar het stadje gelopen om souvenirs te kopen en om 20.30 uur zijn we op de Plaza mayor om de rest te ontmoeten. Joost en Klaas hebben weer een restaurant uitgezocht.

Na het eten terug naar ons verblijf en naar bed.

Wolfsmelkpijlstaartrups

Bastaardlibel

Dag 10 - 28 juni 2014

Maike Vervoort

We gaan wandelen bij Frías de Albarracín. Stukje Ruta del Barranco de la Hoz, ravijn van de sikkels. Ze doen hier aan toeristeneducatie. Er staat een mooi ouderwets handgeschilderd bord met afbeeldingen van de roofvogels van Frías. Het zijn wel geen vlinders, maar het vliegt wel. Verderop staat ook nog zo'n antiek bord met vlinders.

Águila real: Steenarend, Buitre leonado: Vale gier, Gavilan: Sperwer, Buho real: Oehoe, Águila calzada: Dwergarend, Alimoche: Aasgier, Azor: Havik, Cárabo común: Bosuil, Águila culebrera: Slangenarend, Cernicalo vulgar: Torenavalk, Ratonero comun: Buizerd, Mochuelo común: Steenuil. Ander uitlegbord vertelt dat in deze streek vooral veeteelt en bosbouw was en wat landbouw voor eigen gebruik. Het bouwen van stallen was vroeger aan strikte regels gebonden, om niet te veel weidegrond hiervoor te gebruiken.

's Winters is het hier koud met sneeuw, vandaar de Transhumancia, wat betekent dat veel vee 's winters naar warmere streken gaat, Valencia, maar ook Andalusië en Murcia. Voor het blijvende vee zijn dichtbij de bebouwing overwinteringsstallen gebouwd.

Boven in de bergen zijn voor lente en herfst in verband met de regen overdekte stallen gebouwd.

Op de zomerweiden zijn er omheiningen die tot honderden dieren kunnen herbergen.

Ook werden met een muurtje afgesloten grotten gebruikt, soms zelfs al zo lang dat er rotsschilderingen in gevonden zijn.

Iedereen snuffelt in eigen tempo, maar een paar van de vlindernamen die ik opvang zijn: ....

Parelmoervlinder, Geel oranjetipje, Bruin dikkopje, Gehakkelde aurelia. We vinden ook nog een vrolijk geel gekleurd korstmoss op den, volgens Klaas Cyphelium notarisii.

Later gaan we opnieuw naar de toplokatie bij Moscardon, met de drinkgezelschappen, hier zitten weer ontelbare blauwtjes en dikkopjes. Ook zien we nog een grootgeel zwart spectaculair beest, de Hoornaarvlinder.

Dag 11 – 29 juni 2014

Ellen Kerkhof

De dag van ons vertrek. Heel vroeg opstaan om het vliegtuig op tijd te halen. We spreken af om niet later dan kwart voor 6 weg te rijden. En dan moeten we ook al ontbeten hebben. Dat lukt allemaal wonderwel en op de geplande tijd rijden Joost en Klaas het donker in, op naar Valencia. De groep is nog behoorlijk slaperig, maar Joost en Klaas zijn wel goed wakker en gidsen ons perfect door het donker heen. Ruim op tijd komen we bij het vliegveld aan. De tocht is geheel zonder kleerscheuren of andere persoonlijke problemen verlopen.

De vliegreis verloopt ook op rolletjes en voor we het weten staan we weer op het vliegveld van Eindhoven. We nemen hartelijk afscheid van elkaar en complimenteren Joost en Klaas nog eens met hun voortreffelijke inzet.

Weer een goed gelukte KNNV-reis.

Pinares de Albarracín

buizerd	roodborst tapuit
sperwer	blauwe rotslijster
torenvalk	merel
boomvalk	zwartkop
slechtvalk	kleine zwartkop
vale gier	tuinfluiter
slangenarend	brilgrasmus
dwergarend	baardgrasmus
havikarend	cetti's zanger
zwarte wouw	kleine karekiet
wilde eend	orpheus spotvogel
waterhoen	goudhaan
kwartel	tjiftjaf
koekoek	koolmees
gierzwaluw	pimpelmees
vale gierzwaluw	zwarte mees
alpengierzwaluw	kuifmees
boerenzwaluw	staartmees
huiszwaluw	boomklever
rotszwaluw	boomkruiper
hop	ekster
bijeneter	gaai
grote bonte specht	alpenkraai
groene specht	kauw
kuifleeuwerik	raaf
kalanderleeuwerik	zwarte spreeuw
gele kwikstaart	wielewaal
grote gele kwikstaart	huismus
witte kwikstaart	ringmus
winterkoning	vink
nachtegaal	kneu
roodborst	putter
gekraagde roodstaart	groenling
zwarte roodstaart	europese kanarie
tapuit	cirlgors
blonde tapuit	grauwe gors
zwarte tapuit	

Vale gier

Sierra de Albarracín botanisch

Klaas van Dort

Zonder planten geen vlinders! De rupsen van veel parelmoervlinders houden van viooltjes, rupsen van de apollovlinder van (wit) vetkruid. De rups heeft een sterke binding met een waardplant, haar geboortegrond en voedingsbron. De vlinder houdt veel van bloemen, vooral om de behoefte aan nectar te stillen. Het is dus logisch om op een vlinderreis ook een beetje op de vegetatie van een bepaald gebied te letten. Met wisselende intensiteit is daarom gebotaniseerd tijdens de excursies in de Sierra de Albarracín. Afwijkend van wat bij KNNV-reizen gebruikelijk is wordt in dit verslag geen soortenlijst opgenomen. Ik heb me beperkt tot een persoonlijk getinte summiere opsomming van de belangrijkste botanische bevindingen en vermeld alleen bloeiende of anderszins opvallende soorten die relatief gemakkelijk op naam waren te brengen met deel 1 van de *Claves de Flora Iberica* (Jardín Botánico 2001) en *Flowers of South-West Europe* (Polunin & Smythies 1973), aangevuld met planten die herkenbaar zijn afgebeeld in *Mediterranean wild flowers* (Blamey & Wilson 1993). De soorten zijn gegroepeerd naar hun favoriete habitat.

Distels zijn in trek bij vlinders en andere insecten

TOMILLAR (Garrigue met veel Tijn)

Een groot deel van de Sierra de Albarracín is bedekt met een ijle, laagblijvende dwergstruikbegroeiing die in het warme zuidwesten van Europa *garrigue* wordt genoemd. Garrigue, matorral in het Spaans, is in feite een ver gevorderd degradatiestadium van de maquis, een doorgaans menshoog struikgewas dat is ontstaan door de aftakeling van het oorspronkelijke bos als gevolg van brand, kap en/of overbegrazing. Naar de dominerende soort worden in Spanje verschillende typen matorral onderscheiden. Een tomillar is een matorral op droge kalkbodems met veel tijn (soorten van het geslacht *Thymus*). Tomillar is met pinar (dennenbos, grotendeels aangeplant) het meest voorkomende biotoop in de Sierra de Albarracín.

Onze eerste kennismaking met een tomillar vond plaats op vrijdag 20 juni in de Rambla de Valverde, een droge rivierbedding 5 kilometer ten oosten van Albarracín langs de weg naar Gea de Albarracín. Erg bloemrijk was het niet. De meeste voorjaarsplanten (bolgewassen en orchideeën) waren al uitgebloeid, terwijl de zomerbloeiers (meest toortsen, distels en andere composieten) nog op gang moesten komen.

Van de **lipbloemigen** zijn een roodbloeiende ondersoort van de wondklaver (*Anthyllus vulneraria* subsp. *gandogeri*), *Teucrium polium* subsp. *capitatum* en *Micromeria nervosa*

talrijk, en verschillende onbepaalde tijmsoorten natuurlijk. De bloemenkransen van malrove (*Marrubium vulgare*) bleken bij vlinders bijzonder in de smaak te vallen als nectarbron. Daarnaast dient deze plant als waardplant van, hoe kan het ook anders, het malrovedikkopje. Ook de forse gele lipbloemen van een smalbladig brandkruid (*Phlomis lychnitis*) werden veel door nectardrinkende vlinders bezocht. *Phlomis lychnitis* dient ook weer als waardplant voor het klein brandkruidikkopje.

Een aantal laagblijvende struikjes uit de **zonneroosjesfamilie** (*Cistaceae*) fleurde de kalkrotsbodem wat op, maar mij niet. Een zonneroosje met opvallend kleine gele bloempjes kon ik niet met zekerheid thuisbrengen. Het zou kunnen gaan om geel zonneroosje (*Helianthemum nummularium*), de waardplant van bijvoorbeeld het heideblauwtje en het Spaans vals bruin blauwtje, maar met bloempjes minder dan 1 cm is een ondersoort van de veelvormige *H. oelandicum* waarschijnlijker *H. oelandicum* subsp. *incanum* (in Polunin *H. canum* genoemd). Een familielid met witte bloemen is vermoedelijk *Helianthemum apenninum*. Dit algemene maar eveneens uiterst variabele zonneroosje (alleen al in Spanje zijn 8 ondersoorten beschreven) is lastig te onderscheiden van *Helianthemum violaceum*.

Phlomis lychnitis

Jurinea humilis

Veel nachtvlinders en sommige parelmoervlinders gebruiken de **composieten** als waardplant. De kruisdistel (*Eryngium campestre*) is alom aanwezig. Het genoeg om eindelijk eens een composiet met zekerheid op naam te kunnen brengen wordt helaas gedeeltelijk teniet gedaan door het gegeven dat de wildgroei van jonge planten met hun rechtopstaande bladeren al menig potentiële siëstaplek grondig heeft verruïneerd.... Het al even stekelige, fraai goudgeel bloeiende familielid *Scolymus hispanicus* is een bekende verschijning rond Albarracín en elders in het Spaanse binnenland. *Scolymus hispanicus* is geen echte garrigue-soort maar geeft de voorkeur aan ruderales plekken zoals parkeerplaatsen en wegbermen. Een probleemgeval is een composiet met blauwgrijze, onbehaarde, min of meer geveerde blaadjes in een rozet en een lila bloeiwijze. De gelijkenis met *Jurinea humilis* is treffend. Meestal is het bloemhoofdje bij deze soorten zittend, en ik zag overal gesteelde exemplaren langs de weg tussen Frias de Albarracín en Moscardón op zaterdag 21 juni. Verdacht is ook dat de bladlobben eindigen in een flinke stekel. Dat doet denken aan *Carduncellus monspeliensium*. De garrigue herbergt vele vertegenwoordigers van het geslacht *Centaurea*, een van de grootste plantengeslachten van Europa. De verschillende soorten zijn uiterst lastig te determineren, ook al omdat er zowel blad als bloemhoofdje van venijnige stekels zijn voorzien. Weinig twijfel bestaat er over de identiteit van *Centaurea toletana*, een knoopkruid met een bladrozet waarin een of twee zittende gele bloemen worden gevormd. Het verspreidingsgebied van deze 'parel' is beperkt tot centraal en zuidoost Spanje (het is dus een Spaans endem), onder meer op de kalkhellingen tegenover de Fuente de San Blas. *Centaurea toletana* is zeldzaam. Dat kan niet worden gezegd van

Santolina chamaecyparissus, een min of meer viltig behaard dwergstruikje met felgele knoopbloempjes dat bij tuinplantliefhebbers bekend staat onder de naam heiligenbloem. Voor vlinders nauwelijks interessant maar wel heel karakteristiek voor droge kalkverweringsbodems is *Aphyllanthes monspeliensis*, een lid van de **leliefamilie** (*Liliaceae*). Het vormt dichte grasachtige pollen waaraan omstreeks eind juni donkerblauwe bloemen op kale stengels ontspringen. De polvormige groeiwijze onderscheidt *Aphyllanthes* van blauw vlas (*Linum narbonense*), een solitaire plant die qua bloemkleur en -vorm wel enige overeenkomst vertoont. De diepblauwe vlasbloem ontspringt aan een opvallend ranke stengel. Het lichtlila bloeiend wit vlas (*Linum suffruticosum*) is meestal te vinden in de halfschaduw.

Van de **ruwbladigen** (*Scrophulariaceae*) noem ik *Linaria aeruginosa*, een leeuwenbekje met bruinoranje bloemen en *Digitalis obscura*, een typisch Spaans vingerhoedskruid.

Linum narbonense

Digitalis obscura

Gelukkig voor de zandogen zoals witbandzandoog, argus-, hei- en rotsvlinder zijn er ook **grassen** in de garrigue, veel zelfs: *Bromus madritensis*, *B. sterilis* en andere draviksoorten, bevertjes (*Briza media*), *Melica ciliata* en ga zo maar door.... Heel karakteristiek voor de gebieden met een continentaal klimaat, dus koude winters en bloedhete zomers, zijn vedergrassen. Ze komen rond Albarracín veel voor, met als spectaculair voorbeeld *Stipa pennata*, te herkennen aan de lange veervormige aartjes. Op de rotswand *Sedum brevifolium* (witbloemig, bolronde blaadjes in 4 rijen). Droge kalkkloof na Villar del Cobo met op de noordhelling Grote graslelie (*Anthericum liliago*).

SABINAR (bos met jeneverbessen)

Veel hoger gelegen kalkrotshellingen in de Sierra de Albarracín zijn begroeid met een ijl coniferenbos waarin vijf verschillende jeneverbessen naast elkaar kunnen voorkomen. Behalve *Juniperus sabina*, waar het bostype naar is vernoemd, zijn dat *J. phoenicea* en *J. thurifera* (Spaanse jeneverbessen). Alle drie hebben ze stekels (jong) én schubben (aan volwassen takken) en eindstandige 'bessen' (eigenlijk zijn het kegels). Zevenboom (*J. sabina*) springt er direct uit door haar groeiwijze, het is geen boom maar een

laagblijvende struik. De bessen zijn bij rijpheid donkerrood en maximaal 6 mm, bij de 2 andere soorten zijn ze purper tot zwart en iets groter. Het boomvormende duo is lastig uit elkaar te houden. Zowel de *Claves de Flora Iberica* als *Flowers of South-West Europe* en de *Flora Europea* maken melding van stompe schubben met een smalle papierachtige rand bij *phoenicea*, tegenover schubben spits en zonder vliezig randje bij *thurifera*. De bessen van *phoenicea* zijn iets kleiner en bevatten meer zaadjes: 7-8 versus 8-10 mm resp. 3-9 versus 2-4 zaadjes bij *thurifera*. De Spaanse jeneverbes is heel bijzonder en komt buiten Spanje alleen voor op een enkele plek in het zuidoosten van Frankrijk. In gezelschap van genoemd drietal zijn vaak ook de 'stekeljeneverbessen' *Juniperus oxycedrus* en onze jeneverbes (*J. communis*) te vinden. Ze missen de schubben en dragen de kegels in de oksels van zijtakken.

Andere houtige gewassen in een sabinar zijn een wegedoorn (*Rhamnus lycioides*; blad met grootste breedte bij de top, besjes eerst rood, later zwart; waardplant van die prachtige wegedoornpage) en smalbladige steenlinde (*Phillyrea angustifolia*; blad met grootste breedte in het midden en een puntje op de bes). Vanwege de zee van ruimte tussen de bomen vertoont de flora van jeneverbessenbos een grote overeenkomst met die van een garrigue. Wel zijn de winters in de bergen voor de meeste mediterrane planten te koud. Daarvoor in de plaats komen vorstbestendige soorten. Een leuk voorbeeld is *Erodium petraeum*, de rotsreigersbek. Dit zeldzame plantje, alleen in Spanje en Noord-Afrika, vormde haar witviltige kussentjes op de winderige bergrug bij de Mirador del Cardrizuelo. De subtiele schoonheid van de roze, purper geaderde bloempjes zal menigeen zijn ontgaan vanwege een in de buurt rondfladderende Apollolvinder, ook niet lelijk....

Erodium petraeum = Rotsooievaarsbek

Scolymus hispanicus met resedawitje

PINAR (dennenbos)

Er zijn uitgestrekte dennenbossen aangeplant in het zuiden van Aragon. Langs de A-1512 in de Sierra del Tremedal is het de grove den (*Pinus sylvestris*) die de dienst uitmaakt, plaatselijk vergezeld van Zwarte den (*P. nigra*). Tussen de rode zandsteenrotsen in de Pinares de Rodeno overheerst de zeeden (*P. pinaster*), bekend harsproducent. Verrassend talrijk is een op dennen parasiterende ondersoort van de maretak (*Viscum album* subsp. *austriacum*).

Dennenbossen zijn niet bijster rijk aan bloeiende planten en vlinders zijn alleen te vinden aan bosranden en op open plekken, met name de blauwe ijsvogelvlinder, het boswitje en parelmoervlinders.

MELOJAR (eikenbos)

Op de Puerto de Noguera (1650m) groeit ijl bos van Pyrenese eik (*Quercus pyrenaica*, in Spanje bekend onder de naam melojar of rebollo). Deze zeldzame boom is te herkennen aan de donzig behaarde, jong roze blaadjes. Het blad van de dubbelganger Donseik (*Q. pubescens*) is minder diep ingesneden en verliest de beharing in de loop van het seizoen. Overigens komt de Donseik niet voor in de Sierra de Albarracín, wel in noord Spanje. In tegenstelling tot de dennenbossen zijn de eikenbossen uitermate soortenrijk, niet alleen aan kruiden, ook aan houtige gewassen en epifytische korstmossen. Tussen de eiken zijn onder meer Europees krentenboompje (*Amelanchier ovalis*), Spaanse zuurbes (*Berberis vulgaris* subsp. *seroi*), Franse esdoorn (*Acer monspessulanum*) en Wollige sneeuwbal (*Viburnum lantana*) te vinden. Open plekken worden in beslag genomen door de laagblijvende *Juniperus sabina* en Bos- en Stijlroos (*Rosa arvensis* resp. *stylosa*). Opvallend is *Thapsia villosa*, een forse schermbloem met bolronde eigele bloeiwijze. Het is een van de waardplanten van de koninginpage. Het blad is dubbel geveerd en sterk behaard.

Cephalanthera rubra = Rood bosvogeltje

Thapsia villosa

Door de blauwpaarse bloemen lijkt de blauwe sla (*Lactuca perennis*) wel wat op wilde cichorei (*Cichorium intybus*). Kenmerkend voor eikenbossen op kalk is de orchidee rood bosvogeltje (*Cephalanthera rubra*). De combinatie van *Cistus laurifolius* en Kuiflavandel (*Lavendula stoechas*) wijst juist op een min of meer kalkarme bodem, een zeldzaamheid in de regio die voor het grootste deel uit geplooid zeebodem is opgebouwd.

Dactylorhiza elata

Kuiflavendel

PRADERA HÚMEDA (nat grasland) & TREMEDAL (bosveen)

Vanwege de sterk doorlatende kalkbodems zijn er niet veel natte terreinen in de Sierra de Albarracín. Alleen een smalle zone langs beken blijft permanent vochtig. Hier ontwikkelen zich bloemrijke graslanden en soms wilgenstruwelen. Kenmerkend is de knolspirea (*Filipendula vulgaris*), waardplant van de purperstreepparelmoervlinder en dubbelstipparelmoervlinder. In het fraaie dal van de Rio Garganta achter het dorp Noguera de Albarracín floreren gevlekte orchis, echte koekoeksbloem, geelhartje en andere soorten die we uit Nederland ook goed kennen. Van de grote rietorchis (*Dactylorhiza elata*), een van de vele vage soorten handekenskruid, kan dat niet worden gezegd. Het vormt bloemstengels van meer dan een meter hoog in kalkmoerassen en kwelgebieden en komt voornamelijk voor in het westelijke Middellandse Zeegebied.

In het water groeit plaatselijk kranskarwij (*Carum verticillatum*). Deze dubbelganger van lidsteng, is in Nederland nog maar van één plek bekend, een Brabants blauwgrasland. In Spanje is deze schermbloem veel minder zeldzaam en regelmatig te ontdekken in stroompjes en beekbegeleidende graslanden.

Rond Orihuela del Tremedal komen bosveentjes voor ('tremedal' in het regionaal dialect) met Bosorchis (*Dactylorhiza maculata* subsp. *fuchsi*). In opengevallen plekken van het veenmosdek stonden opvallend veel fraai oranje vruchtlichamen van Beekmijtertje (*Mitrule paludosa*), een saprofytische zakjeszwam met een voorkeur voor bladeren die in het water zijn gevallen.

CAMPO (graanakker)

In de Sierra de Albarracín ten westen van Santa Eulalia en Cella overheerst een gortdroog karstlandschap met jeneverbessen en steeneiken. Alleen op relatief vlakke verweringsbodems heeft men kans gezien om te ploegen en graan te verbouwen. Sommige graanakkers zagen paars van de wilde ridderspoor (*Consolida orientalis*). Andere akkeronkruiden in de regio zijn Kooltje vuur (*Adonis annua*) en haar geelbloeiend familielid *Adonis vernalis*. Verder *Ajuga chamaepitys*, een wolfsmelk (*Euphorbia serrata*), *Hypocoum pendulum* (een lid van de Papaverfamilie met markant tweezijdig symmetrische bloempjes en hangende peulen), oranje hoornpapaver (*Glaucium corniculatum*) en paarse morgenster (*Tragopogon hybridus*). Het kaasjeskruid met de diep ingesneden blaadjes heet *Malva trifida*.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	19-Jun	20-Jun	21-Jun	22-Jun	23-Jun	24-Jun	25-Jun	26-Jun	27-Jun	28-Jun
1 Malrovedikkopje	<i>Carcharodus baeticus</i>	X	X	X	X	X	X		X		X
2 Andoordikkopje	<i>Carcharodus lavatherae</i>		X	X	X	X				X	X
3 Bruin dikkopje	<i>Erynnis tages</i>			X			X				X
4 Klein brandkruidikkopje	<i>Muschampia proto</i>	X	X		X	X				X	
5 Bretons spikkeldikkopje	<i>Pyrgus armoricanus</i>		X	X	X	X	X	X	X	X	X
6 Witgezoomd spikkeldikkopje	<i>Pyrgus carthami</i>			X		X		X		X	X
7 Voorjaarsspikkeldikkopje	<i>Pyrgus serratulae</i>					X					
8 Kalkgraslanddikkopje	<i>Spialia sertorius</i>		X	X	X	X	X	X	X	X	X
9 Groot dikkopje	<i>Ochlodes sylvanus</i>				X		X		X		X
10 Zwartsrietdikkopje	<i>Thymelicus lineola</i>		X	X	X	X	X	X	X	X	X
11 Geelsrietdikkopje	<i>Thymelicus sylvestris</i>		X	X	X	X	X	X	X	X	X
12 Apollovlinder	<i>Parnassius apollo</i>									X	
13 Koningspage	<i>Iphiclides podalirius</i>			X	X	X			X	X	
14 Koninginnenpage	<i>Papilio machaon</i>		X	X							X
15 Zuidelijke luzernevlinder	<i>Colias alfacariensis</i>			X	X	X			X	X	X
16 Oranje luzernevlinder	<i>Colias croceus</i>			X	X	X	X	X	X	X	X
17 Cleopatra	<i>Gonepteryx cleopatra</i>		X	X	X	X			X	X	X
18 Citroenvlinder	<i>Gonepteryx rhamni</i>				X				X		
19 Oranjetipje	<i>Anthocharis cardamines</i>				X	X					
20 Geel oranjetipje	<i>Anthocharis euphenoides</i>			X					X		X
21 Groot geaderd witje	<i>Aporia crataegi</i>			X	X	X		X	X	X	X
22 Klein geaderd witje	<i>Pieris napi</i>								X		
23 Klein koolwitje	<i>Pieris rapae</i>		X	X		X	X	X	X	X	X
24 Resedawitje	<i>Pontia daplidice</i>		X	X			X				
25 Boswitje	<i>Leptidea sinapis</i>				X	X		X	X		X
26 Groentje	<i>Callophrys rubi</i>					X					
27 Kleine sleedoornpage	<i>Satyrium acaciae</i>				X				X	X	

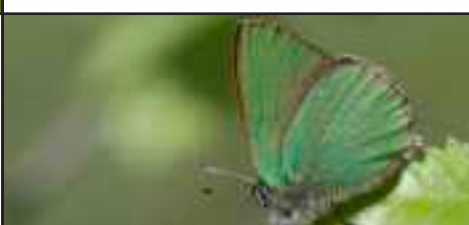

28	Bruine eikenpage	Satyrium ilicis		X							
29	Wegedoornpage	Satyrium spini	X	X	X		X	X	X	X	X
30	Violette vuurvliender	Lycaena alciphron		X	X					X	X
31	Kleine vuurvliender	Lycaena phlaeas									X
32	Moors bruin blauwtje	Aricia cramera	X				X	X		X	
33	Vals bruin blauwtje	Aricia montensis		X	X	X		X	X	X	X
34	Boomblauwtje	Celastrina argiolus	X		X	X	X		X	X	
35	Zuidelijk dwergblauwtje	Cupido osiris		X	X	X					X
36	Klaverblauwtje	Cyaniris semiargus			X	X		X	X	X	X
37	Tijgerblauwtje	Lampides boeticus									X
38	Heideblauwtje	Plebejus argus	X	X		X		X	X	X	X
39	Vals heideblauwtje	Plebejus idas		X		X			X	X	
40	Witstreepblauwtje	Polyommatus damon									X
41	Spaans esparcetteblauwtje	Polyommatus fabressei		X						X	X
42	Kwartsblauwtje	Polyommatus albicans	X	X					X		X
43	Adonisblauwtje	Polyommatus bellargus	X	X	X	X	X	X	X		X
44	Wikkeblauwtje	Polyommatus amandus		X		X					
45	Turkooisblauwtje	Polyommatus dorylas	X	X		X			X	X	X
46	Groot tragantblauwtje	Polyommatus escheri	X	X	X	X		X	X	X	X
47	Icarusblauwtje	Polyommatus icarus		X	X	X	X	X			X
48	Parelmoerblauwtje	Polyommatus nivescens		X	X	X	X			X	X
49	Esparcetteblauwtje	Polyommatus thersites		X							
50	Blauwe ijsvogelvliender	Limenitis reducta		X	X	X	X	X	X	X	X
51	Dagpauwoog	Aglais io			X	X			X	X	
52	Kleine vos	Aglais urticae		X	X	X			X	X	
53	Grote vos	Nymphalis polychloros		X				X	X		X
54	Gehakkelde aurelia	Polygonia c-album	X								X
55	Distelvlinder	Vanessa cardui	X							X	
56	Bosrandparelmoervliender	Argynnis adippe	X	X	X	X	X	X	X	X	X
57	Grote parelmoervliender	Argynnis aglaja		X	X	X		X	X	X	X

58	Duinparelmoervlinder	Argynnis niobe				X				X		
59	Kardinaalsmantel	Argynnis pandora	X	X	X	X				X	X	X
60	Keizersmantel	Argynnis paphia		X								X
61	Braamparelmoervlinder	Brenthis daphne						X		X		
62	Dubbelstipparelmoervlinder	Brenthis hecate								X		
63	Purperstreepparelmoervlinder	Brenthis ino					X				X	
64	Kleine parelmoervlinder	Issoria lathonia		X	X					X	X	X
65	Moerasparelmoervlinder	Euphydryas aurinia		X	X							
66	Bosparelmoervlinder	Melitaea athalia		X	X	X	X	X	X	X	X	X
67	Tweekleurige parelmoervlinder	Melitaea didyma	X	X	X	X	X	X	X		X	X
68	Knoopkruidparelmoervlinder	Melitaea phoebe		X	X	X	X	X	X	X	X	X
69	Witbandzandoog	Brintesia circe	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X
70	Tweekleurig hooibeestje	Coenonympha arcania		X	X	X	X	X	X	X		X
71	Bleek hooibeestje	Coenonympha dorus	X	X							X	
72	Roodstreephooibeestje	Coenonympha glycerion	X	X	X					X	X	
73	Hooibeestje	Coenonympha pamphilus					X					
74	Zuidelijke erebia	Erebia triarius			X							
75	Kleine boswachter	Hipparchia hermione		X							X	X
76	Heivlinder	Hipparchia semele	X	X		X	X	X	X	X	X	X
77	Grauw zandoogje	Hyponephele lycaon	X			X	X	X	X	X	X	X
78	Rotsvlinder	Lasiommata maera			X	X						X
79	Argusvlinder	Lasiommata megera	X	X	X	X	X			X	X	X
80	Bruin zandoogje	Maniola jurtina			X	X	X					X
81	Spaans dambordje	Melanargia lachesis	X	X	X	X	X			X	X	X
82	Zuidelijk dambordje	Melanargia russiae		X				X				
83	Bont zandoogje	Pararge aegeria	X			X	X			X		X
84	Spaans oranje zandoogje	Pyronia bathseba	X			X	X			X	X	
	<i>Soorten per dag</i>		5	31	53	47	51	31	29	49	48	54

	<p>1 Carcharodus baeticus Malrovedikkopje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>	<p>Op de meeste dagen gezien, te onderscheiden van het andoordikkopje door de witte aders op de onderzijde.</p>
<p>2 Carcharodus lavatherae Andoordikkopje</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>		<p>Op de meeste dagen gezien. Heel licht van kleur en bijna witte onderzijde.</p>
<p>Twee keer gezien. Duidelijk aan het einde van de vliegtijd, beide exemplaren waren afgevlogen.</p>	<p>3 Erynnis tages Bruin dikkopje</p> <p>Foto: Georgië</p>	
	<p>4 Muschampia proto Klein brandkruiddikkopje</p> <p>Foto: 20-juni-2014 Rambla de Monterde</p>	<p>Op vijf dagen gezien.</p>
<p>5 Pyrgus armoricanus Bretons spikkeldikkopje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>		<p>Vaak gezien, te herkennen aan de pijlpunten.</p>
<p>Vaak gezien, te herkennen aan de doorlopende witte band.</p>	<p>6 Pyrgus carthami Witgezoomd spikkeldikkopje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>7 Pyrgus serratulae Voorjaarsspikkeldikkopje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	<p>Slechts één keer vastgesteld. Moeilijk te herkennen dikkopje.</p>
<p>8 Spialia sertorius Kalkgraslanddikkopje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>		<p>Iedere dag gezien. Kleinste dikkopje.</p>
<p>Niet talrijk, maar wel op vier verschillende dagen gezien.</p>	<p>9 Ochlododes sylvanus Groot dikkopje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	

	<p>10 Thymelicus lineola Zwartsprietdikkopje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Iedere dag gezien. Meestal door elkaar met het geelsprietdikkopje.</p>
<p>11 Thymelicus sylvestris Geelsprietdikkopje</p> <p>Foto: 27-juni-2014 Guadalaviar</p>		<p>Iedere dag gezien.</p>
<p>Wenssoort voor een groot deel van de groep. Alleen gezien op 27 juni bij Villar del Cobo en Guadalaviar.</p>	<p>12 Parnassius apollo Apollovlinder</p> <p>Foto: 27-juni-2014 El Portillo</p>	
	<p>13 Iphiclides podalirius Koningspage</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Op vijf dagen gezien. Meestal zonder de complete staartjes.</p>
<p>14 Papilio machaon Koninginnepage</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Frías de Albarracín</p>		<p>Minder vaak gezien dan de koningspage en niet vaak stilzittend.</p>
<p>De zuidelijke luzernevlinder is bijna niet te onderscheiden van de gele, maar die komt in midden Spanje niet voor.</p>	<p>15 Colias alfacariensis Zuidelijke luzernevlinder</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>16 Colias croceus Oranje luzernevlinder</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Noguera</p>	<p>De donkergele kleur is kenmerkend voor de oranje luzerne. Bijna iedere dag gezien.</p>
<p>17 Gonepteryx cleopatra Cleopatra</p> <p>Foto: juni-2012 Moscardón</p>		<p>In de vlucht gemakkelijk te onderscheiden van de citroenvlinder door de oranje bovenvleugel.</p>
<p>Niet zo vaak gezien als de cleopatra.</p>	<p>18 Gonepteryx rhamni Citraenvlinder</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	

	<p>19 Anthocharis cardamines Oranjetipje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	<p>Twee keer gezien, beide exemplaren waren aan flink afgevlogen en ver buiten hun normale vliegtijd.</p>
<p>20 Anthocharis euphenoides Geel oranjetipje Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>		<p>De eerste keer opgemerkt door Anneke en daarna nog twee keer gezien. Deze voorjaarssoort was buiten zijn normale vliegtijd.</p>
<p>Wenssoort van Peter, die na tientallen groot geaderd witjes opmerkt dat hij beter een andere wenssoort had kunnen bedenken.</p>	<p>21 Aporia crataegi Groot geaderd witje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>22 Pieris napi Klein geaderd witje</p> <p>Foto: Nederland</p>	<p>Eén van de meest algemene soorten in Nederland, maar in Spanje maar één keer waargenomen en zelfs niet door iedereen.</p>
<p>23 Pieris rapae Klein koolwitje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>		<p>Vaker gezien dan het klein geaderd witje, maar niet in grote aantallen.</p>
<p>Regelmatig gezien. Vliegen anders dan de dambordjes en zijn daarvoor in de vlucht al te onderscheiden.</p>	<p>24 Pontia daplidice Resedawitje</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>25 Lepitea sinapis Boswitje</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	<p>Af en toe gezien in, hoe kan het ook anders, bosachtige omgeving. Bij Orihuela ook een eiafzettend vrouwtje.</p>
<p>26 Callophrys rubi Groentje</p> <p>Foto: Nederland</p>		<p>Eén keer gezien en niet door iedereen.</p>
<p>Minder talrijk dan de wegedoornpage, te herkennen aan de vagere witte lijn en geen grote blauwe vlek maar een kleine grijze.</p>	<p>27 Satyrium acaciae Kleine sleedoornpage</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	

	<p>28 Satyrium ilicis Bruine eikenpage</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Moscardón</p>	<p>Slechts één keer gezien. In de buurt van steeneiken, die in Spanje waarschijnlijk dienen als waardplant.</p>
<p>29 Satyrium spini Wegedoornpage</p> <p>Foto: 20-juni-2014 Rambla de Monterde</p>		<p>Meest talrijke kleine page. Vooral in de Rambla de Monterde zaten vaak meerdere exemplaren op de kruisdistels.</p>
<p>In Spanje de ondersoort gordius, waarbij de mannetjes niet veel violette glans hebben.</p>	<p>30 Lycaena alciphron Violete vuurvlinder</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>31 Lycaena phlaeas Kleine vuurvlinder</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Slechts één keer een flink afgevlagen exemplaar waargenomen.</p>
<p>32 Aricia cramera Moors bruin blauwtje</p> <p>Foto: 20-juni-2014 Rambla de Monterde</p>		<p>Beide bruine blauwtjes zijn lastig te onderscheiden. Het vals bruin blauwtje was talrijker dan het moors bruin blauwtje.</p>
<p>Recent tot echte soort verheven, was een ondersoort van aricia artaxerxes.</p>	<p>33 Aricia montensis Spaans vals bruin blauwtje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	
	<p>34 Celastrina argiolus Boomblauwtje</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	<p>Regelmatig gezien, vooral in bosachtige gebieden.</p>
<p>35 Cupido osiris Zuidelijk dwergblauwtje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>		<p>Klein blauwtje met een helderblauwe bovenkant.</p>
<p>Op de meeste dagen gezien.</p>	<p>36 Cyaniris semiargus Klaverblauwtje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	

<p>Eén exemplaar gezien op 28 juli in het drinkgezelschap bij Moscardón.</p>	<p>37 Lampides boeticus Tijgerblauwtje</p> <p>Foto: juli 2013 Moscardón</p>	
<p>38 Plebejus argus Heideblauwtje</p> <p>Foto: 27-juni-2014 Albarracín</p>		<p>Regelmatig gezien, vaak door elkaar met het vals heideblauwtje.</p>
<p>Te onderscheiden van het "gewoon" heideblauwtje: groter, meer zilveren vlekken en vooral een smallere zwarte rand op de bovenkant.</p>	<p>39 Plebejus idas Vals heideblauwtje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	
	<p>40 Polyommatus damon Witstreepblauwtje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Moscardón</p>	<p>Eén exemplaar gezien in het drinkgezelschap bij Moscardón.</p>
<p>41 Polyommatus fabressei Spaans esparcetteblauwtje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Moscardón</p>		<p>Drie keer één exemplaar gezien, telkens drinkend van de vochtige bodem. Spaanse endeem.</p>
<p>Vier keer gezien. Spaanse endeem.</p>	<p>42 Polyommatus albicans Kwartsblauwtje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Moscardón</p>	
	<p>43 Polyommatus bellargus Adonisblauwtje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>	<p>Bijna iedere dag gezien. O.a. te herkennen aan de sterk geblokte franje.</p>
<p>44 Polyommatus amandus Wikkeblauwtje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>		<p>Een paar keer gezien. Blauwtje met een onvolledige rij oranje maanvlekken.</p>
<p>De naam turkooisblauwtje slaat op de kleur van de bovenkant van de mannetjes. Op de foto staat een vrouwtje.</p>	<p>45 Polyommatus dorylas Turkooisblauwtje</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	

	<p>46 Polyommatus escheri Groot tragantblauwtje</p> <p>Foto: juni-2012 Moscardón</p>	<p>Bijna iedere dag gezien. Redelijk groot blauwtje met opvallend grote zwarte vlekken.</p>
<p>47 Polyommatus icarus Icarusblauwtje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>		<p>Regelmatig gezien.</p>
<p>Op vier verschillende dagen gezien, meestal drinkend op de vochtige bodem. Spaanse endem.</p>	<p>48 Polyommatus nivescens Parelmoerblauwtje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Moscardón</p>	
	<p>49 Polyommatus thersites Esparcetteblauwtje</p> <p>Foto: juli-2013 Frías de Albarracín</p>	<p>Slechts één keer met zekerheid kunnen determineren, op 21 juni bij Moscardón.</p>
<p>50 Limentis reducta Blauwe ijsvogelvlinder</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>		<p>Regelmatig gezien, meestal in de buurt van water.</p>
<p>Een paar keer gezien. In midden Spanje aan de zuidgrens van zijn verspreidingsgebied.</p>	<p>51 Aglais io Dagpauwoog</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	
	<p>52 Aglais urticae Kleine vos</p> <p>Foto: Nederland</p>	<p>Een paar keer gezien.</p>
<p>53 Nymphalis polychloros Grote vos</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Huelamo</p>		<p>Vier keer gezien. In Spanje niet zo zeldzaam als in Nederland.</p>
<p>Twee keer gezien. De eerste keer in Albarracín en de tweede keer in de bossen bij Frías.</p>	<p>54 Polygonia c-album Gehakkelde aurelia</p> <p>Foto: Nederland</p>	

	<p>55 Vanessa cardui Distelvlinder</p> <p>Foto: juni-2012 Frías de Albarracín</p>	<p>Twee keer gezien.</p>
<p>56 Agynnis adippe Bosrandparelmoervlinder</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>		<p>Iedere dag gezien, overal in grote aantallen. In Spanje de groene vorm "chlorodippe".</p>
<p>Bijna iedere dag gezien, overal in grote aantallen.</p>	<p>57 Argynnis aglaja Grote parelmoervlinder</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	
	<p>58 Argynnis niobe Duinparelmoervlinder</p> <p>Foto: juni-2012 Bronchales</p>	<p>Twee keer kunnen vaststellen door de onderkant te bekijken. Mogelijk waren er meer tussen de grote aantallen grote parelmoervlinders.</p>
<p>59 Argynnis pandora Kardinaalsmantel</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Frías de Albarracín</p>		<p>Op de meeste dagen gezien.</p>
<p>Twee keer met zekerheid kunnen determineren.</p>	<p>60 Argynnis paphia Keizersmantel</p> <p>Foto: juni-2012 Frías de Albarracín</p>	
	<p>61 Brenthis daphne Braamparelmoervlinder</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>	<p>Bij Gea de Albarracín al gezien, maar dat exemplaar liet zich nauwelijks fotograferen. Te herkennen aan de tweekleurige middencel.</p>
<p>62 Brenthis hecate Dubbelstipparelmoervlinder</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>		<p>Moeite moeten doen om de onderkant op de foto te krijgen. Dit is het enige exemplaar dat daardoor zeker een dubbelstip is.</p>
<p>De parelmoervlinders bij Villar lieten hun onderkant niet zien. De foto is van 2012 op dezelfde locatie.</p>	<p>63 Brenthis ino Purperstreep- parelmoervlinder</p> <p>Foto: juni-2012 Villar del Cobo</p>	

	<p>64 Issoria lathonia Kleine parelmoervlinder</p> <p>Foto: 21-juni-2014 Moscardón</p>	<p>Op vijf verschillende dagen gezien. Te herkennen aan de grote parelmoervlekken.</p>
<p>65 Euphydryas aurinia Moerasparelmoervlinder</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>		<p>Twee keer gezien. Eén exemplaar bij Moscardón en meerdere exemplaren bij Orihuela.</p>
<p>Op de meeste dagen gezien.</p>	<p>66 Melitaea athalia Bosparelmoervlinder</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>	
	<p>67 Melitaea didyma Tweekleurige parelmoervlinder</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Bijna iedere dag gezien. Op de foto een slapende vlinder in de regen.</p>
<p>68 Melitaea phoebe Knoopkruidparelmoervlinder</p> <p>Foto: juni-2014 Albarracín</p>		<p>In Spanje heel bont gekleurd, in tegenstelling tot de rest van Europa. Bijna iedere dag gezien.</p>
<p>Grote vlinder. Iedere dag gezien.</p>	<p>69 Brintesia circe Witbandzandoog</p> <p>Foto: 27-juni-2014 Albarracín</p>	
	<p>70 Coenonympha arcania Tweekleurig hooibeestje</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Op de meeste dagen gezien.</p>
<p>71 Coenonympha dorus Bleek hooibeestje</p> <p>Foto: 20-juni-2014 Rambla de Monterde</p>		<p>Op drie verschillende dagen gezien in vooral droge biotopen.</p>
<p>In Spanje de vorm "iphioides" met grote oogvlekken. Op vijf dagen gezien, in vooral vochtige biotopen.</p>	<p>72 Coenonympha glycerion Roodstreephooibeestje</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	

	<p>73 Coenonympha pamphilus Hooibeestje</p> <p>Foto: Nederland</p>	<p>Slechts één keer gezien.</p>
<p>74 Erebia triarius Zuidelijke erebia</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>		<p>Te herkennen aan de drie stippen op een rij. Alleen gezien in de buurt van Orihuela. Wil had erebia's op zijn wensenlijst staan.</p>
<p>Op drie verschillende dagen gezien. Te onderscheiden van de witbandzandoog door het ontbreken van de korte witte band.</p>	<p>75 Hipparchia hermione Kleine boswachter</p> <p>Foto: 27-juni-2014 Tramacastilla</p>	
	<p>76 Hipparchia semele Heivlinder</p> <p>Foto: 28-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Bijna iedere dag gezien.</p>
<p>77 Hyponephele lycaon Gruw zandoogje</p> <p>Foto: 27-juni-2014 Villar del Cobo</p>		<p>Kleiner en grauer dan het bruin zandoogje. Altijd rustend op stenen of rotsen. Bijna iedere dag gezien.</p>
<p>In Spanje de oranje vorm "adras-ta". Op drie verschillende dagen gezien.</p>	<p>78 Lasiomata maera Rotsvlinder</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Noguera</p>	
	<p>79 Lasiomata megera Argusvlinder</p> <p>Foto: 22-juni-2014 Orihuela del Tremedal</p>	<p>Bijna iedere dag gezien.</p>
<p>80 Maniola jurtina Bruin zandoogje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>		<p>Op vier verschillende dagen gezien.</p>
<p>Bijna iedere dag gezien, maar niet samen met het zuidelijk dambordje.</p>	<p>81 Melanargia lachesis Spaans dambordje</p> <p>Foto: 23-juni-2014 Albarracín</p>	

	<p>82 <i>Melanargia russiae</i> Zuidelijk dambordje</p> <p>Foto: 25-juni-2014 Frías de Albarracín</p>	<p>Op twee dagen gezien, wel meerdere exemplaren bij elkaar.</p>
<p>83 <i>Pararge aegeria</i> Bont zandoogje</p> <p>Foto: 26-juni-2014 Tragacete</p>		<p>Op vijf dagen gezien. De zuidelijke vorm is veel meer oranje van kleur dan de noordelijke vorm die we in Nederland hebben.</p>
<p>Op vijf dagen gezien. Soms in grotere aantallen.</p>	<p>84 <i>Pyronia bathseba</i> Spaans oranje zandoogje</p> <p>Foto: 24-juni-2014 Gea de Albarracín</p>	

Overzicht van alle met zekerheid gedermineerde dagvlindersoorten van 19 t/m 28 juni

Wetenschappelijke namen volgens de Fauna Europaea (<http://www.faunaeur.org>)

Bronnen voor determinatie:

-Dagvlinders van Europa, Tristan Lafranchis ISBN 9050113028

-Nieuwe Vlindergids, Tom Tolman ISBN 9052108013

Het grootste deel van de foto's is tijdens de reis door de deelnemers gemaakt. In dit overzicht zijn foto's gebruikt van: Maaïke Vervoort, Guus Dekkers, Jeanne Huijssoon, Peter Pfaff, Hans Schinkel en Joost Uittenbogaard

Samenstelling: Joost Uittenbogaard